

TWAALF TALEN, DERTIEN PERSPECTIEVEN

ZUID-AFRIKA ONDER JACOB ZUMA

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2010/2.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

Doorgaans ben ik, maak ik me sterk, een bevoorrechte zij het nog altijd zeer beperkte getuige, na al bijna twintig jaar een parttimebewoner te zijn geweest van de Zuid-Afrikaanse Kaap, en al even lang een *all time* vurig minnaar te zijn gebleven van die godganse glorieuze heksenketel daar aan de onderkant van wat men zowel gevoeglijk als onwelveuglijk “het Zwarte Continent” pleegt te noemen.

Maar minnaars tellen hier niet mee. Hier moet ik minstens twee vertellers zijn, die spreken met tegenstrijdige stemmen. Het mogen er zelfs meer zijn dan twee. Hoe meer stemmen hoe beter, uit een land waarin nog maar sinds goed zestien jaar elke stem wordt geteld, na vier eeuwen van rassen- en passenwetten, moorddadige uitsluiting en koloniale scheefgroei. Een piepjonge natie die zo groot is als West-Europa en elf officiële talen kent — nee: twaalf, want de gebarentaal van gehoorgestoorden hoort er officieel ook bij, in deze prille rechtsstaat met zijn meest liberale grondwet ter wereld, mét homohuwelijk en zónder doodstraf, maar ook met sommige van de hoogste statistische cijfers op aarde als het gaat om groepsverkrachting, drugstrafiek, carjackings, homomoorden, hiv-besmettingen...

Zuid-Afrika is alles en alles door elkaar — de wereld in een vijzel. Toeristenparadijs vol xenofob geweld. Politiek mirakel dat de corruptie en het sociale onrecht maar niet krijgt uitgeroeid. Volwaardig lid van de G20 én krachtigste economie van heel Afrika. Het op één na grootste BMW-wagenpark van de planeet (na Rusland), waar honderduizenden echter nog altijd wachten op hun eerste dak, op lopend water binnen handbereik en op elementaire scholing voor hun kroost. De ultieme *melting pot* waar ieder geloof en iedere cultuur zich onverminderd kan botvieren, apart en ongehinderd en

TOM LANOYE

werd geboren in 1958 in Sint-Niklaas. Schrijft proza, poëzie, toneelteksten, columns en essays en won met verschillende van zijn publicaties en toneelstukken belangrijke literaire prijzen. Zijn jongste boek is *Sprakeloos* (2009). Hij woont afwisselend in Antwerpen en Kaapstad.

uitbundig, in een dusdanige kakofonie van symbolen en rituelen dat de gemiddelde westerling er het uniform van een overkoepelend staatsbestel niet meer in herkent, en dan maar gemakshalve — of moet ik zeggen: eurocentrisch tot op het bot? — besluit dat er *geen* Zuid-Afrikaanse staat bestaat. Welke versie wilt u horen? Bent u bereid te begrijpen dat er niet één versie bestaat?

EEN VOLVETTE PENS EN VIJF VROUWEN

Laat ik focussen op de huidige president, Jacob Zuma, opvolger van de met veel moeite uitgerangeerde Thabo Mbeki. Zuma heeft het voordeel van de duidelijkheid, zoals elke karikatuur.

In tegenstelling tot zijn voorganger is hij op en top een Afrikaanse leider zoals vooral niet-Afrikanen zich hem dromen. Hij rookt geen pijp, draagt zelden een maatpak en citeert nooit Shakespeare. Hij heeft daarentegen een volvette pens en vijf officiële vrouwen, draagt te onpas traditionele luipaardenvellen en zwaait dan in het rond met zijn ouderwetse “knobkierie” — de Afrikaanse variant van onze middeleeuwse goedendag. Hij danst bij elke verkiezingsbijeenkomst breed grijnzend en fel zwetend op oorlogszuchtige Zoeloliederen rond, er hangt om hem een geur van corruptie, een waas van machtsmisbruik en een sfeer van nakend verval. Met hem zou in Zuid-Afrika, zoals in andere Afrikaanse landen, uiteindelijk dan toch die algehele neergang beginnen die Mandela en Mbeki, en zelfs “tussenpresident” Mothlante, hadden weten tegen te houden.

Afgelopen! Met Zuma zou, net als met Robert Mugabe indertijd, het *Heart of Darkness* steeds luider beginnen te kloppen, tot de rottentis erop volgt. Dat leek althans vorig

jaar zo, vlak voor de landelijke verkiezingen, waarbij de regeringspartij ANC voor het eerst opkeek tegen een fikse oppositiepartij (de DA, Democratic Alliance), tegen een mediagenieke scheurpartij uit eigen rangen (COPE, vol Mbeki-getrouwen) en tegen openlijke verdeeldheid in de overblijvende rangen (in casu de steeds meer gefrustreerde linkervleugel, bestaande uit de communistische partij SACP en de vakbond COSATU).

De verkiezingscampagne was, zoals dat dan heet, “ongemeen fel”. Nog nooit, sinds het aantreden van Mandela, werd er met zoveel modder gegooid, door iedereen, naar iedereen. Zuid-Afrika geraakte zodoende alweer een stapje dichterbij een moderne, hedendaagse maatschappij vol hysterici en populistische vliegenvangsters.

Het ANC bleef, zoals verwacht, *by far* de grootste partij. Maar ze verloor nipt haar tweederde meerderheid — waarvan ze in het verleden weliswaar nooit gebruik had gemaakt om die liberale maar strikte grondwet te wijzigen, nee zelfs niet om Thabo Mbeki alsnog aan een derde ambtstermijn te helpen, al aasde die daar nog zo op.

Voor de ANC-getrouwen was dat symbolische verlies van de bijzondere meerderheid een schot voor de boeg, het bewijs van de afkalving die elke strijdbeweging te beurt valt zodra ze een vadsige beleidspartij wordt en zich niet vernieuwt. Voor de grootste hypochonders was het verlies irrelevant. Hoezo “grondwet”, hoezo “bijzondere meerderheid”? Het ANC, een zootje dat al vijftien jaar op alle terreinen steken liet vallen of totaal incompetent was gebleken, bezat nog altijd macht en volkse steun genoeg om een ongeletterde, machtshongerige, seksistische, tribale en corrupte pummel te doen verkiezen tot president van de grootste economie van het continent. Alleen de Zoeloebevolking zou echt van hem, haar etnische zoon, houden. De rest van de bevolking zou, indien ze daartoe het geld bezat, nu toch het land verlaten, richting Australië of het VK, hun familieleden achterna die reeds onder Mbeki eieren voor hun geld hadden gekozen.

Ook in de westerse pers stonden voorspellingen als deze van naald tot draad beschreven. Men leest het liefst wat men al denkt te weten.

Een jaar later, en dat weten in Europa weinigen omdat hun kranten het simpelweg niet brengen, liggen de populariteitscijfers van Jacob Zuma in zijn eigen land hoger dan die van Obama of Sarkozy in hún land. Hij werd, nu al, door zijn gelijken gekozen tot beste Afrikaanse leider van het continent — wat, toegegeven, ook veel zegt over de meeste andere Afrikaanse leiders.

De regering die Zuma samenstelde, werd zelfs door zijn grootste critici op applaus onthaald. De portefeuille van Volksgezondheid ging eindelijk naar een minister die geloofde dat aids niet bestreden kon worden met verse groenten en knoflook alleen — inmiddels zijn er, voor het eerst, ook ruim overheidsmiddelen vrijgemaakt voor hiv-

Nelson Mandela reikt de wereldbeker rugby uit aan François Pienaar, kapitein van de Springboks, het nationale rugbyteam van Zuid-Afrika dat lang alleen door blanken werd gesteund.

medicatie voor de allerarmsten. Verder handhaafde Zuma niet alleen het economische en organisatorische genie Trevor Manuel, hij benoemde hem ook tot hoofd van een overkoepelende dienst die moet waken over de algehele dienstverlening van de overheid jegens haar burgers. En voor de al jarenlang verwaarloosde portefeuille Landbouw, Bos- en Visbeheer trok hij ongegeneerd een blank zwaargewicht aan uit een andere partij. Nota bene Piet Mulder, leider van het kleine maar invloedrijke Vryheidsfront — de enige partij die nog enigszins kon doorgaan voor een erfgenaam van de Nasionale Party, de wieg van het apartheidsregime. Dit manoeuvre, breed bediscussieerd in de pers en de politieke cenakels, herinnerde aan dat van Sarkozy, die de socialist Bernard Kouchner inviteerde als topminister (Buitenlandse Zaken!), met als driedubbel gevolg dat hij met Kouchner een prima kracht in huis haalde, dat hij een aantal haantjes in zijn eigen partij in het gareel van de verwachting hield, en dat hij een concurrerende partij ontredde door ze een van haar kroonjuwelen te ontnemen...

Zuma mag dan pas hebben leren lezen als gevangene op Robbeneiland, hij speelt al van kleins af schaak, en niet eens zo slecht naar het schijnt.

“I WANT IT TO RELAX”

Klinkt het bovenstaande u vergoelijkend in de oren, aangaande een polygamist die, beticht en vrijgesproken van verkrachting, zich tijdens dat proces wél liet ontvallen dat hij niet bang was voor hiv omdat hij na afloop van de daad “een stevige douche” had genomen? Te meegaand, ten overstaan van een gestampte potentiaat die topcartoonist Zapiro vanwege één bijtende tekening bedreigt met een grotesk proces, tot op de dag van vandaag? Een machtspoliticus én partijsoldaat, die geen aanstalten maakt om de onderste steen boven te halen in binnenkort verjarende schandalen omtrent illegale partijfinanciering en schimmige wapendeals? Schandalen die zich, zoals geweten, *nooit* voordoen in Nederland, België, Duitsland of Groot-Brittannië. Om maar te zwijgen van Italië.

Allicht. Dat het vergoelijkend klinkt, bedoel ik. Maar de wonderlijke kentering in appreciatie voor Zuma is er niet minder om. Ze is overigens direct gelinkt aan een totale depreciatie voor het tijdvak van Thabo Mbeki. “*A year after his departure, Mbeki has become our national ogre*”, schreef Johnny Steinberg onlangs in de zakenkrant *Business Day*. *An ogre* is een monster, een boeman, een verslinder van bij voorkeur kinderen. “*Many (now) ponder*”, vervolgde Steinberg, die ook verbonden is aan de *Open Society Institute* in New York, “*how the country went for nearly a decade with a president it did not deserve.*”¹

Dit gevoel is, voor zover ik heb kunnen constateren, algemeen: de jaren van de paranoia zijn voorbij. De problemen zijn en blijven gigantisch, dat beseft iedereen. De ruzies en discussies op het politieke toneel blijven even verbeterd, maar ook even open — wat een verschil met bijvoorbeeld Marokko, waar het toonaangevende tijdschrift *Tel Quel* regelmatig uit de handel wordt genomen; een blad dat onlangs op zijn voorpagina een verpletterend zelfonderzoek aankondigde met de titel *La Silence des Intellectuels Marocains...*

In Zuid-Afrika wordt zelden gezwegen. Maar het grote verschil is, spijs de wereldwijde economische crisis en de nog steeds reusachtige uitdagingen en de chronische blunders, dat het land zich onder leiding van Zuma zoveel beter in zijn vel lijkt te voelen. Steinberg citeerde als verklaring daarvan zowaar een van de eerste democratisch verkozen Spaanse premiers. Op de vraag wat hij hoopte te veranderen aan zijn land, antwoordde hij: “*I don't want Spain to change. I want it to relax.*”

Als het alleen daarop aankomt, is Zuid-Afrika bij Zuma in goede handen. De man houdt van feesten en palaveren en bezoekjes afleggen, van hoog tot laag. Op en top een man van vele volken, en iedereen lijkt hem indien geen geschikte president dan toch minstens een geschikte peer te vinden. Gaat hij op bezoek bij een clubje diehards onder de Afrikaners? Dan praat hij met hen zowaar wat Afrikaans, hij roemt hun rigoureuze keuze voor “hierdie kontinent” en hun zelfgekozen roeping als “de enige

Foto Viviane Sassen.

blanke stam van Afrika”. Ze drinken rooibos thee met “koeksisters” erbij en na afloop geven ze samen een persconferentie met niets dan glunderende koppen.

Jood onder de Joden, moslim onder de moslims, Indiër dan de Indiërs van Durban — waar hij ook gaat, Zuma charmeert meer dan hij kritiseert, en toont zich alvast daarin een goede erfgenaam van Nelson Mandela. In zijn boek *Playing the Enemy. Nelson Mandela and the Game That Made a Nation* (2008) toonde historicus John Carlin al aan hoe uitgekookt “Madiba” (zoals de koosnaam van Mandela luidt) de blanken, en in het bijzonder de Afrikaners, wist te winnen voor het nieuwe Zuid-Afrika. Na jaren cultureel en sportief door de wereld te zijn geboycot, mocht Zuid-Afrika dankzij de persoonlijke steun van Mandela de wereldbeker rugby organiseren. Rugby was en is bij uitstek de sport waarmee de Boeren zich het meest vereenzelvigen.

Bij aanvang van het toernooi leek Zuid-Afrika kansloos, het stond slechts als negende gerangschikt. Maar ondanks het feit dat het nationale team slechts één kleurling telde, leefde het hele land mee — voor het eerst in decennia in de running voor een titel in wat dan ook. Het toernooi werd een triomftocht voor het team, de “Springboks”, geleid door kapitein François Pienaar. Tijdens de finale, tegen Frankrijk, zat Nelson Mandela in de tribune. Een bevlogen Zuid-Afrikaans team won glorieus. Maar de echte klapper kwam meteen daarna. De cérémonie protocolaire op het veld van Ellis Park,

Foto Viviane Sassen.

sinds jaar en dag dé sporttempel van alles wat blank en pro apartheid was. Nelson Mandela reikte zelf de beker uit, gekleed in een T-shirt van de Springboks. En kapitein Pienaar, geflankeerd door Mandela, dankte niet alleen de aanwezige zestigduizend fans, maar ook alle drieënveertig miljoen Zuid-Afrikanen voor hun steun.

Ik zag het verslag in Antwerpen, live op de Franse televisie; zelfs de twee commentatoren, die eruitzagen als het kruim van het Vreemdelingenlegioen, raakten dermate verstrikt in tranen van ontroering dat ze zowaar een volledige minuut ophielden met kwebbelen. Nog een record.

VREEDZAME TRANSITIE

Is Zuma de nieuwe Mandela? Uiteraard niet. Ook Mandela zou falen als opvolger van zichzelf. Iconen zijn onoverwinnelijk, zeker in een T-shirt van de Springboks.

Maar Zuma wordt misschien wel de minst slechte president die Zuid-Afrika zich kon dromen na de drie voorgaande – een halfgod, een “ogre” en een grijze zaakwaarnemer. Dat is, overigens, misschien nog het grootste geschenk dat Mandela zijn land schonk. Hij trad af en bleef daarna nog lang in leven. Zijn stem is niet zonder belang, maar hij moeit zich nog weinig. Hij is zodoende minder een traditionele Afrikaanse chef dan wel de stamvader van een prille maar uiterst belangrijke democratische

Foto Viviane Sassen.

traditie: dat het vanzelfsprekend en zelfs goed is dat ook een grote leider niet eeuwig aan de macht blijft.

Vreedzame transitie is hét sleutelbegrip van iedere democratie. Zuid-Afrika kende in vijftien jaar tijd vier presidenten, die elkaar opvolgden na geen andere dan een politieke strijd. In Zimbabwe regeert Robert Mugabe al dertig jaar ononderbroken en, helaas, ongebroken. Hij had een Mandela kunnen zijn, maar hij wordt met de dag meer een Idi Amin. Een Ubu Roi, van wie zelfs aartsbisschop Tutu zegt dat hij moet worden verwijderd, desnoods met geweld.

Genoeg gevele voor Zuma. “Hij doet aan dagjespolitiek”, jammert Andrew X, een topman van het ANC, voormalig adviseur van de huidige president, tijdens een lunch ergens in Franschhoek. “Het grotere plaatje is zoek, er is geen visie die verder reikt dan de volgende pr-stunt, niemand van de ANC-tenoren heeft een ander plan met dit land dan zelf aan de macht te blijven.” Vlak voor de verkiezingen spraken we Andrew ook al. Toen voorspelde hij juist dat Zuma het veel beter zou doen, in de stemlokalen én als president, dan iedereen vreesde. Hij voorspelde ook de verkiezingsuitslagen van alle partijen, met akelige precisie. Een man met meer info dan de meeste journalisten die ik in Zuid-Afrika heb ontmoet, laat staan erbuiten.

Foto Viviane Sassen.

Hij geeft ons gelijk, nu, bij de dis in Franschhoek, dat zijn kritiek op Zuma klinkt als een echo van wat de landgenoten zeggen van een Sarkozy of een Obama: te veel retoriek en glamour, te weinig visie op lange termijn. Te veel woorden, te weinig resultaten. “Misschien”, gooi ik op, “is Zuma dus juist een heel erg modern politicus, omdat hij naadloos past in een internationale ontwikkeling waarbij na de popmuziek, de literatuur en de kookkunst ook politiek in de eerste plaats een kwestie wordt van personencultus. Meer idolatrie dan ideologie.”

Andrew werpt eerst tegen dat zoiets niet nieuw zou zijn. Voor velen was Mandela ook meer een idool dan een staatsman. Maar er is nu één groot verschil, zegt hij: “Uit interne peilingen blijkt dat het vroegere vanzelfsprekende vertrouwen in het ANC pijlsnel daalt, vooral bij jongeren. We halen geen dertig procent meer! Dat is een ramp. Als het slecht gaat met het ANC, gaat het slecht met het hele land!”

Ik zal u de daaropvolgende discussie besparen, maar ik was het met Andrews stelling niet eens. Het lijkt me juist de essentie te zijn van democratie dat het welzijn van een land *niet* afhangt van de gezondheid van deze of gene partij.

Maar het gesprek in Franschhoek herinnerde ons wel aan een andere vanzelfsprekendheid, die zich evenwel vlot over het hoofd laat zien. Zuid-Afrika is nog altijd een

kolos in volle overgang, van een oude taaie “bedeling” naar een geheel nieuw bestel. Het is goed dat die overgang niet te snel verloopt — een burgeroorlog is goddank altijd vermeden. Maar het overgangsproces zal, denk ik, pas echt zijn afgelopen als niet alleen het Oude Zuid-Afrika is verdwenen, maar ook zijn meest opvallende opponent: de strijdbeweging die de apartheid zo lang heeft bevochten, en die nu het land leiding geeft. Het ironische is dat, zonder apartheid, het ANC er heel anders zou uitzien. Of nee, het zou natuurlijk gewoon niet eens bestaan in deze vorm: een kartel van nationalisten, communisten en verdoken kapitalisten dat samen het land leidt als een eenpartijstaat. Vroeger of later komt daar een eind aan, en pas dan is de transitie voltooid.

EEN ECHT ANDER LAND

Zoiets kan sneller gebeuren dan zelfs de ANC-kaders vrezen. Ik sprak in Kaapstad kort na elkaar met drie jonge zwarten. De eerste — een prille dertiger, afkomstig uit kwaZulu Natal, voormalig voetballer en thans wonderwel professioneel danser — had met lange tanden toch maar weer voor het ANC gestemd. “Alles wat ik ben en kan, heb ik te danken aan hen. Ze verdienen nog een kans. Apartheid heeft ook vier keer langer geduurd dan hun bestuur.”

De twee anderen waren jonger en rigoureuzer, misschien wel omdat ze woonden in Johannesburg, de hardste zakenstad van het zuidelijk halfrond. De jongste, ook Zoeloe, en werkzaam bij een of ander “creatief bureau”, had zonder spijt gestemd op de scheurpartij van het ANC. “Bij COPE kennen ze de fouten van het ANC, maar ze bezitten ook de ervaring om te besturen. Zij zijn de enigen die het ANC kunnen vervangen.” Als *moffie* (“flikker” in Algemeen Onbeschaafd Afrikaans) had hij bovendien bijzonder aanstoot genomen aan homofobe uitspraken van Zuma. Diens verontschuldiging achteraf vertrouwde hij voor geen haar. “Die man zegt om het even wat, als het hem goed uitkomt.” (Op mijn vraag of hij openlijk gay was, thuis of op het werk, keek hij mij ongelovig aan. “*Is jy mál?*” lachte hij, zich zowaar bedienend van Afrikaans. “*I would loose everything. Dis kak, but that’s the reality of it.*”)

De derde, ook al ’n *moffie* maar duidelijk “*an out and proud Queen*”, probeert mij eerst te beledigen. “*I hate Cape Town*”, zegt hij. Hij werkt als marketingadviseur voor een Britse universiteit. “*Cape Town is not Africa. It’s Europe. It’s only a nice town if you are rich, white, foreign and gay.*”

Meteen daarna verrast hij me. Met zijn ongegeneerde bekentenis dat hij, als volbloed Xhosa, heeft gestemd voor de DA van Hellen Zille, voormalig burgemeester van uitgerekend Kaapstad. Een volbloedpolitica, afkomstig van Duitse voorouders, die in “the Struggle” haar sporen en haar geloofwaardigheid heeft verdiend door als journaliste de moord op Steve Biko wereldkundig te maken. Zij wordt, als blanke vrouw en genadeloze criticaster van de ANC-elite, regelmatig verweten racistisch te zijn, en

bourgeois, en reactionair, en contrarevolutionair, en on-Afrikaans, noem maar op. Zijzelf countert die kritiek meestal door, in minstens vier van de elf officiële talen, de nationale misdaadstatistieken voor te lezen, of te wijzen op de smeergelden die zijn betaald aan hoge ambtenaren, of de smerigheid aan te wijzen die onaangeroerd in de straten ligt, heel soms in businessdistricten maar meestal in de armste townships. Ze bijt van zich af als geen ander, haar accent is nog altijd een beetje Duits, haar bijnaam is Godzilla.

Voor deze vrouw heeft onze marketing-Africanist uit Johannesburg gekozen. Dat zij racistisch zou zijn, net als het veel te blanke Kaapstad? Dat lacht hij weg. “*She’s a tough bitch*”, zegt hij, “*but a great politician*”. Zij is de enige die het ANC kan veranderen. En dat is wat we nodig hebben, nu. Een ander ANC! Zodat we eindelijk een écht ander land krijgen, mettertijd.”

P.S.

Ik schreef dit stuk vlak voor er een nieuw persoonlijk schandaal losbrak rond president Zuma: zijn zoveelste buitenechtelijke, en in totaal — vermoedt men althans — twintigste nazaat. In de pers werd vooral de hypocrisie aan de kaak gesteld van een partijleider én een president die in beide hoedanigheden de broodnodige “one-condom-one-girlfriend”-campagne moet ondersteunen, in een land met de hoogste hiv-statistieken ter wereld. Hoe lang nog, vroeg een columnist zich af, kan een leider blijven zeggen “*Do as I say, not as I do*”? Een andere columnist spotte dat Zuma zich allicht wil meten met koning Salomon — die had zevenhonderd Bijbelse vrouwen, naast driehonderd even Bijbelse concubines.

Opvallend nu, echter, was de ronduit woedende toon in de meer volkse pers, met inbegrip van de steeds populairder wordende radiotalkshows en internetfora. Zelfs *The Daily Sun*, een krant die gelezen wordt door veel van de werkende mannen én vrouwen die traditioneel voor het ANC stemmen, gebruikte misprijzende en harde bewoordingen die ze zelden reserveert voor een eigen president en chef: “*embarrassed*”, “*shamed*”, “*hypocrisy*”, “*splitting our nation*”... Ook de stem van vele Zoeloevrouwen die hun buik vol hebben van het typische, als “traditionele waarde” verkochte Zoeloe-machismo klinkt steeds luider.

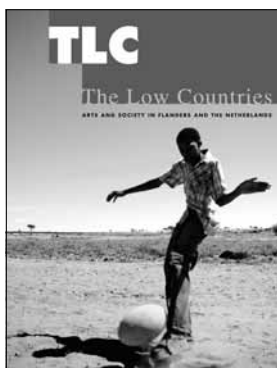
Zuma, van zijn kant, heeft zijn liefdeskind inmiddels erkend, glimlachend als altijd, zich tegelijk verontschuldigend, ook als altijd. “Ik neem minstens mijn verantwoordelijkheden op”, lijkt hij te willen uitstralen. Het is nog maar de vraag of de Zuid-Afrikanen deze escapade andermaal zullen accepteren. Een Franse president als Mitterand had aan twee woorden (“*Et alors?*”) genoeg om zijn liefdesdochter, Mazarine, uitgelegd te krijgen bij het notoir ruimdenkende Franse publiek. In België leed koning Albert II al meer gezichtsverlies vanwege zijn buitenechtelijke kind Delphine Boël. Hij

weigert haar en haar kind te erkennen of nog te ontmoeten. Die deconfiture heeft Zuma zich alvast bespaard, als trotse en vruchtbare vader.

De kans lijkt mij het grootst dat het hem vergaat zoals die andere volbloedpopulist: mediamagnaat en Italiaans premier Berlusconi. Politiek blijkt hij zichzelf alleen in nesten te kunnen werken door zijn turbulente liefdesleven. Daar staat tegenover dat hem toch de heimelijke bewondering ten deel valt van veel van zijn mannelijke kiezers. Het zou me dan ook niet verwonderen dat, op termijn, ook Zuma geen wezenlijke schade zal ondervinden. Indien zijn privéleven hem h ad kunnen schaden, was hij immers nooit president geworden.

Noot

- 1 Voor het hele artikel, zie: <http://www.businessday.co.za/articles/Content.aspx?id=89104>.

18de jaarboek
The Low Countries

Prijs:
€ 37 België
€ 39 Nederland
€ 39 Europa
€ 45 Andere landen
Bestellingen en
inlichtingen:
www.onserfdeel.be
adm@onserfdeel.be

Dit artikel is ook te lezen in *The Low Countries 18*, het Engelstalige jaarboek van Ons Erfdeel vzw. Het thema van onze jongste editie is *South Africa Revisited*. U vindt er onder meer artikels over:

- Bitterkomix
- Marlene Dumas
- Afrikaans
- voetbal
- gemeenschappelijk cultureel erfgoed

En alles wat u ooit wilde weten over:

- het Bataafse Athene
- hoe Nederlands het Amerikaans Engels is
- het Koninklijk Ballet van Vlaanderen
- de brieven van Vincent van Gogh
- een humane theologie
- muziek tussen Django en Dire Straits
- staatshervorming in België
- Rusland aan de Amstel
- de eerste president van Europa
- de Lage Landen en de islam
- Jan Cremer en Jayne Mansfield
- ...